

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ

Националне идеологије

Култура је од кључног значаја за напредак и јачање нације. То су елите националних држава југо-источне Европе схватиле и много су труда уложиле да на сваки културни производ утисну национални печат. Национализација културе обухвата не само систематско промишљање о нацији, развоју националних слика о себи самима и стереотипа већ и примену разних националних симбола. У овом поглављу ћемо се бавити само неким од њих. Застава, грб и химна су обележја државности, а грађани се уче да се с тим симболима поистовећују. Током времена, свака је држава почела да слави један или више националних празника који представљају највеће националне догађаје. Историја се показала као непресушни извор симбола и хероја. Интелектуалци и политичари су присвојили различите историјске тренутке и личности и искористили их за то да прошлост представе у складу с властитим тренутним интересима и замислима. Већина националних хероја долази из далеке прошлости, али има и оних који припадају савремености. Њихова је улога да у доба мира подстакну осећање националног поноса, а у време рата да јачају кохезију и посвећеност националним циљевима. Од краја XIX века свака европска нација је имала макар једног националног песника, једног националног сликара или вајара и, наравно, националну народну културу која обухвата народну књижевност и народне ношње. Кулинарство и спорт такође су коришћени за јачање националног јединства и поноса код грађана. Односи међу нацијама нису били ограничени само на симболичко надметање. Политички сукоби су често избијали у модерној Европи, као и у југоисточној Европи која, због својих нестабилних држава и многобројних територијалних претензија није била изузетак. Стога је припрема за рат била један од кључних циљева националне идеологије. Национални пантеони су били пуни политичких вођа и ратних хероја. Пажња није посвећивана само одраслим мушкарцима, већ и женама и деци који су нашли своје место у борби за националне циљеве. Жене и деца су посматрани као невини и несебични, те је њихово укључивање у борбу за остварење националних циљева деловало као кључни доказ да ти циљеви, као и читава национална борба, јесу оправдани и вредни. Жене као мајке и васпитачице деце, и деца као будући грађани и војници, тако су добили велики значај у ширењу уверења да је будућност нације светла и сигурна.

IIIa. Шта је нација?

III-1. Права и обавезе румунске нације, по схватању песника и политичара Димитрија Болинтинануа (1869)

Румуни су нација; нација је народ и све класе које га чине и заједно живе по истим законима и обичајима и говоре истим језиком. Свака нација има карактер по којем се разликује од свих других. Као што појединац има права и дужности у друштву у

којем живи, тако и нација има права и дужности према самој себи и другим нацијама; њена права су заправо њене дужности. Најузвишеније право нације је њено право да управља собом на начин који сама одабере, и да се одржи; нација увек има право, ослањајући се на властите снаге, да одбије сваку врсту напада споља; њено треће право је право да слободно и у потпуности развије своје способности, све док

њихова примена не штети интересима других нација. Прва дужност нација, то јест једне нације у односу на све остале, дужност у којој се сажимају све остале њене дужности, јесте дужност да се њени припадници међусобно воле и помажу...

Bolintineanu, II, стр. 501



Димитрије Болинтинџану (1819-1872), румунски песник, писац и политичар. Рођен у влашкој породици пореклом из Македоније, учествовао је у влашком револуционарном покрету четрдесетих година XIX века, био члан привремене владе и покренуо новине *Paporul Suveran* (Суверени народ). У неколико наврата 1863. и 1864. године био је министар спољних послова и министар вера и образовања.



Који елементи, по мишљењу аутора овог текста, одређују једну нацију? Упореди то с дефиницијом речи „нација“ коју ћеш наћи у речнику. Која су, по мишљењу аутора, најважнија права једне нације?

III-2. Објашњење шта је народ према једном српском уџбенику (1870)

Сваки час читам у новинама, у књигама, и сваки дан се чује у разговору име народ, и сваки час нам ваља поменути, да смо и ми народ, и да се зовемо српски народ. За то, кад су једном приликом у кући Радосављевој споменуте те речи српски народ, упита га његов син, шта је то народ, шта су то Срби? И о томе су се после тога овако разговарали.

Отац: Знаш ли ти, синко, казати ми шта је то породица?

Син: Знам, оче! Породица зову се деца са својим оцем и матером.

Отац: А кад отац има браће, а мати сестара, па они опет имају своје деце – није ли и то породица?

Син: Јесте, оче, и то. Све је то заједно

породица. [...]

Отац: Е, то је оно што ми треба, да ти кажем шта је то народ. Хиљадама и хиљадама онаких породица као што смо их видели, расуте су на далеко и на широко по брдима и доловима, око река и покрај мора, по добрим и по лошим земљама на целој земљи нашој. Сва та грдна гомила људи не говори све једним језиком да би се разумела. С тога су сви људи овога света подељени на гомилице која се свака својим начином разумевају, свака свој језик говоре. Дакле колико год има тих гомила које говоре тако да се с другом гомилом не могу разумети, оне се зову народом. [...]

Отац: Народи се познају по језику. Колико год хиљада породица говоре један језик и разумеју се, оне чине народ. На пример, кад ти одавде пођеш, можеш знати лако докле се простире народ у коме смо и ми. Иди на север, на запад, на исток и југ, па куд год будеш путовао, докле год чујеш да се овако говори као код нас, или да их ти можеш лепо разумети, то је све један народ. Али има још нешто чиме се одликује народ. Да ти, на пример, пођеш далеко одавде, видео би доста људи који не само не говоре наш језик, него и не поносе се Милошем Обилићем, не певају Краљевећа Марка, не славе наших слава, не иду црквама на саборе, не жале за Косовом нашим. Често и не знају никако за то. Људи дакле који говоре један језик, који верују у један понос народни и свуд се један другог сећају, који имају једне исте обичаје, зову се народ.

Син: И таквих народа има доста на земљи, је ли, оче!

Отац: Доста, синко! И сваки има своје име. Чим народ – тим језик; чим језик – тим име! Који овај наш језик говоре зову се Срби, а других има небројено. Близу су нама: Бугари, Румуни или Власи, Маџари, Словенци, Талијанци, Немци и тако их има врло много на овој земљи нашој.

Син: То, оче, сваки народ има своје име онако као сваки човек. [...]

Па после, кад су више народа овако у сродству по језику и обичајима, као што ти говорим за нас, Бугаре, Словенце, Чехе, Пољаци, Русе и још два три, онда се они сматрају као једна породица, једно велико племе. То племе и сродство у ком смо ми, зове се племе словенско. А од тога племена словенскога, ми (Срби и Хрвати), Бугари и Словенци, зовемо се јужним Словенима или Југословенима, за то што ми живимо на југу, а остали су Словени на север и исток од нас.

Српска, I, стр. 9-17

? Које су главне особине нације према објашњењу у овом уџбенику? Који су специфични елементи српског националног идентитета? Који су главни едукативни циљеви овог текста? Шта мислиш о овде понуђеном објашњењу? Упореди то са данашњим дефиницијама које се могу наћи у наставним програмима за грађанско образовање.

III-3. Одређење нације по Зији Гокалпу (1923)

Шта је, дакле, нација? Шта нас то повезује јаче од расних, етничких, географских, политичких сила, па чак и саме воље? Социологија доказује да тај однос почива на образовању, васпитању и култури – другим речима, осећању [...]. Јасно је да нација није резултат окупљања на расној, етничкој, географској, политичкој основи, или пак на основу пуке воље. Нацију чине људи који имају једнако образовање, који су прихватили исти језик, веру, морал и естетику [...]. Стога је узалуд тражити генеалогije у својој нацији. Ми тражимо само национално образовање, васпитање и идеале.

Gökalp, стр. 11-15

? Упореди овај текст са II-42: који елемент писац издваја као карактеристичан за националну групу? Какву улогу он даје образовању?

III-4. Поимање нације код Мустафе Кемал-паше

А. Значај религије током рата (1920)

Општи принцип је следећи: различити поклоници ислама који живе у подручјима унутар наших националних граница јесу заиста наша браћа која међусобно поштују етничка, регионална и етичка права. Стога ми не желимо да учинимо било шта против жеља тих људи. Уколико смо у нешто потпуно уверени, онда смо уверени у то да у оквирима наших националних граница Курди, Турци, Лази, Киргизи и тако даље, сви ти исламски елементи, имају заједничке интересе и одлучни су да делају заједно. И ми исто тако гледамо на ствари. Срчано се залажемо за братско и верско јединство. Стога никада немојте сумњати [...] да Лаз или Курд неће гласати за нашу ствар када се од њега то затражи [...].

Ozturk, стр. 196-197

Б. Култура (1922)

Народи Турске, расно, верски и културно уједињени, пуни су међусобног поштовања, жртвују се један за другог, и чине друштвено тело које има заједничку судбину и заједничке интересе.

Atatürk'un, стр. 52

В. Јединство (1924)

Како смо уочили, следећи природни и историјски феномени имају улогу у формирању турске нације:

- 1 – јединствена политичка организација
- 2 – један језик
- 3 – једна територија
- 4 – једна раса и једно порекло
- 5 – историјска сродност
- 6 – морална и етничка сродност

Све ово постоји у турској, али не у потпуности и код других нација. Уопштеније говорећи, да бисмо неку заједницу назвали „нацијом“ потребно је да сви, или барем неки од наведених услова буду испуњени.

Atatürk'un, стр. 70


Г. Уопштавање и поједностављивање (1929)

Хајде да направимо дефиницију која би, колико год је то могуће, одговарала свакој нацији. Они који поседују:

- 1 – богату ризницу сећања,
- 2 – жељу и сагласност да живе заједно,
- 3 – заједничку вољу да се брани заједничка баштина,

Они чине заједницу која се назива „нација“. У складу с тим, уколико кажемо да зајед-

ница коју чине припадници једне културе јесте „нација“, онда само наводимо најкраћу дефиницију „нације“. *Atatürk'un, стр. 48*

 Шта мислиш, зашто постоји толико много дефиниција и могућности дефинисања нација? Можеш ли поједине Ата-туркове дефиниције повезати с одређеним историјским ситуацијама које су могле утицати на његово поимање нације? Можеш ли ти сам/сама да понудиш неку дефиницију?

IIIБ. Самоодређење

III-5. Бити Бугарин – Песма Бугарин сам, Ивана Вазова (1917)


Бугарин сам и јак
Бугарска ме мајка родила
Због толиких лепота и добара
Волим завичај свој

Бугарин сам и волим
Наше планине тако зелене
И што ме Бугарином зову
Највећа радост је мени

Ја сам слободан Бугарин
У земљи слободе ја живим
Све што је бугарско
Ја славим, гледам, чувам и ценим

Бугарин сам и сазревам
У великим данима у времену славном
Ја син сам земље тако дивне
Ја син сам из племена храбрих

Вазов, стр. 7

 Иван Вазов (1850-1921) био је бугарски писац, песник и политичар, познат као „патријарх бугарске књижевности“. Рођен је у Сопоту, у бугарској Долини ружа, емигрирао је у Румунију и Русију, и био је укључен у бугарски ослободилачки покрет. Његова прва поема била је *Борба*, током рата из 1877–1878. објавио је књигу *Спасење*, а након формирања бугарске државе подсетио је на време османске владавине у познатом бугарском роману *Под јармом*. Током балканских ратова и Првог светског рата објавио је већи број националистичких песама (види Читанку 3. *Балкански ратови*, текстове II-5 и V-17). Песма *Бугарин сам* учи се у свим бугарским основним школама.

III-6. Бити Албанац – мишљење Пашка Васа (1879)

Били они муслимани, православци или католици, Албанци су, уверени смо, исто као и пре тридесет векова, најстарији европски народ, раса која је најмање измешана са осталим познатим расама; то

је невероватан и необјашњив феномен, али та се раса одупрла времену које све уништава и мења, успела је да сачува језик, иако није имала књижевност или развијену цивилизацију и, поврх тога, успела да сачува свој изворни и карактеристични профил а да при том не буде недружељубива, и да у свом понашању не испољава

подозрење према веровањима и ритуалима религија које је примила током победничког хода кроз векове.

Vasa, стр. 22

К Пашко Васа (1825-1892), истакнути албански писац и државник XIX века, рођен у Скадру. После младалачких авантура (учествовао је у револуцији у Италији 1848. године), ушао у државну службу Османског царства и на крају постао намесник Либана. Био је лојалан службеник Царства, али је истовремено основао неколико албанских културних друштава и на албанском објавио мноштво текстова о албанском језику, историји и политици. Његов политички циљ није био стварање независне Албаније, већ окупљање свих који на територији Османског царства говоре албанским језиком у једну административну јединицу (вилајет) која ће имати извесни степен аутономије.

► **Сл. 11. Нација у сликама – словеначка разгледница (почетак XX века)**



► **Сл. 12. Нација у сликама – румунска разгледница (почетак XX века)**



România, стр. 55

К Ово је једна од низа разгледница које приказују Румуне у традиционалној ношњи и при свакодневним пословима.

? Упоредите ове две разгледнице. Може ли мотив са разгледнице да допринесе јачању националног идентитета? Ако може, како?

III-7. Бити Турчин – мишљење др Ризе Нура (1932)


Турска нација је једна од Богу најмилијих нација. Мудрост, хероизам, знање и уметничке способности њој су дате више но иједној другој. И пре и после Христа ми смо створили много цивилизација на простору од Кинеског мора па све до Балкана, Египта, Марока. Стога, због вредности коју има драгуљ способности у турској крви [...].


Nur, стр. 523

III-8. Бити Словенац – Димитрије Рупел о нарави Словенаца (1987)

У прошлости је, чини се, верско преобраћање било главно оруђе ослобођења Словенаца. Преобраћање значи променити бога, свеце, морал и културу. Оно је друштвени преврат који мења вредности, идеје, правила и законе. Преобраћање из једне вере у другу карактерише Словенце од самог почетка. [...] Ниједно велико преобраћање није гурнуло Словенце уназад. Напротив, захваљујући њима ми смо опстали и напредовали. С друге стране, живот пун преобраћања значи и стварање посебног менталитета или националног духа. Тај бисмо менталитет привидно могли назвати духом прилагодљивости, компромиса и потискивања, али и рационалности и отворености. У политици су Словенци често правили само мале кораке, непријатна савезништва и били флексибилни, због чега су повремено трпели оштра морална пребацивања. Због таквог менталитета они често пате од осећаја резигнације, која их нагони и да напусте своју земљу, а имају и високу стопу самоубиства.

Stokes, стр. 281


 Димитрије Рупел, словеначки интелектуалац и политичар. Рођен 1946. године, студирао књижевност и социологију, био ванредни професор на Универзитету у Љубљани. Током осамдесетих уређивао критички усмерене часописе *Проблеми* и *Нова ревија*, залагао се за словеначку независност и јануара 1989. године постао председник Словеначког демократског савеза. СДУ је био део опозиционе коалиције ДЕМОС која је у априлу 1990. године победила на првим вишестраначким изборима у Словенији. После тих избора он је постао један од водећих словеначких политичара и у два наврата министар спољних послова.


 Покушај да у претходна четири текста уместо заменице „ми“ уметнеш одредницу свог националног идентитета. Да ли проналазиш неке заједничке елементе? Направи списак заједничких елемената и разлика.

III-9. Сећања Георга Јонеску-Гиона (1889) – румунски сељаци се не поистовећују са својом нацијом

Ко се не сећа да си још пре неколико година могао да питаш сељака: „Шта си ти?“, а да ти он, чешкајући се по глави, одговори уз понизни смешак: „Па, господине, шта би требало да будем? Ја сам, као и сви хришћани, хришћанин који стоји пред Богом“. А ако га питаш, говорећи његовим речником: „Побогу, рођаче, зашто кажеш само хришћанин? Хришћанин! Па и Бугарин је хришћанин... и Московљанин, и Грк... Ти си хришћанин, али си и још нешто, зар не? Зар не осећаш да си по својим прецима Румун, Румун зелен као храст, са снажним рукама које ће поразити непријатеље.“ „Па, господине“, одговориће ти сељак, „не разумем се ја у те ствари, ви говорите као из неке књиге...“

Ionescu-Gion, стр. 16-17

 Георг Јонеску-Гион (1867-1904), доста објављивао као новинар и историчар. Студирао у Бриселу и Паризу, и радио као средњошколски професор француског и историје, да би касније постао главни инспектор за средњошколско образовање. Ово је одломак из говора на скупу одржаном у букурештанском Атенауму.

 Како је овде представљена разлика између верског и националног идентитета? Шта је Јонеску-Гиону важније? Зашто је крајем XIX века национални идентитет постао важнији од верског? Можеш ли да уочиш везу између тога и стварања националне државе?

III-10. Доживљај Х. Н. Бреилсфорда (1905) – у Македонији се не поистовећују са својом нацијом

Сећање на прошлост је потпуно ишчилело и сељанима је остало само нејасно предање како су њихови преци некада давно уживали у слободи. У једном забаченом сеоцету у близини Охрида, у коме нема ни учитеља ни свештеника и чији ниједан становник не уме да пише и чита, разговарао сам с неколико дечака да бих видео колико они знају о својој прошлости. Одвео сам их на осамљено и необично заобљено брдо на чијем врху су рушевине утврђења бугарског цара, који се надвијају над језером и долином. „Ко је ово изградио?“, питао сам их. Одговор је звучео упечатљиво: „Слободни људи“. „А ко су они били?“. „Наши дедови“. „Да, али да ли су они били Срби, Бугари, Грци или Турци?“ „Нису били Турци, били су хришћани“. И то је, изгледа, било све што су они знали.

Brailsford, стр. 99-100

К Хенри Ноел Бреилсфорд (1873-1958), британски новинар, провео неколико година на Балкану као добровољац у хеленофилској легији, затим као дописник и управник британске добротворне мисије у Македонији 1903. године. С пуно разумевања за македонску ствар, објавио резултате свог културолошко-историјског истраживања на том подручју 1905. године.

? Шта је главни извор идентификације из визуре ових дечака? Зашто писац наглашава како у селу није било ни школе ни свештеника, а да су сељаци били неписмени? Шта мислиш, да ли би одговори дечака били другачији да су одрасли у другачијим условима?

► Сл. 13. Босанскохерцеговачки павиљон на Међународној изложби у Паризу (1900)



Bennett, стр. 30



На светској изложби свака држава жели да истакне своју посебност.



Шта је приказано на овом босанско-херцеговачком павиљону 1900. године? Анализирај позадину слике (архитектонске елементе), одећу, намештај, понашање и изглед људи. Прикупи податке о последњој Светској изложби и учесницима из твоје земље. Шта је твоја земља одабрала да на њој прикаже?

IIIв. Национална знамења

III-11. Рига од Фере – предлог заставе и знамења Грчке (1797)

На застави и знамењима Грчке треба да буде Хераклова палица с три крста; застава и знамења су тробојне, црвено на врху, бело у средини и црно доле.²³

Црвено представља царску пурпурну боју и самоодређење грчког народа; ту боју су користили наши преци када су кретали у бој како се ране које крваре не би виделе и деморалисале друге борце.

Бело је симбол чистоте наше борбе против тираније.

Црно је смрт на коју смо спремни у борби за слободу и отаџбину.

Сви грчки војници носе шлемове.

Сви грчки војници имају бајонете које као мачеве носе заденуте за појас, или, ако је потребно, и за време војне параде, стављене на пушке.

Одећа грчког војника је јуначка одећа која се састоји од црних краћих панталона,

беле кошуље и црвених чарапа или доколеница.

Сви Грци и Гркиње, као и сви становници ове републике, морају имати на шлемовима и капама ознаку попут ове горе приказане, нацртану или извезену на белој тканини или утиснуту на бронзи: то је знак распознавања међу слободним демократама и једнаком браћом.

Παρθενών, стр. 555-556



После стицања независности, Грчка је прихватила само неколико Ригиних предлога. Покушај да изнесеш разлоге за и против прихватања чврстих правила одевања за све становнике једне државе.

Упореди заставу коју је предложио Рига са садашњом грчком заставом (сл. 17).

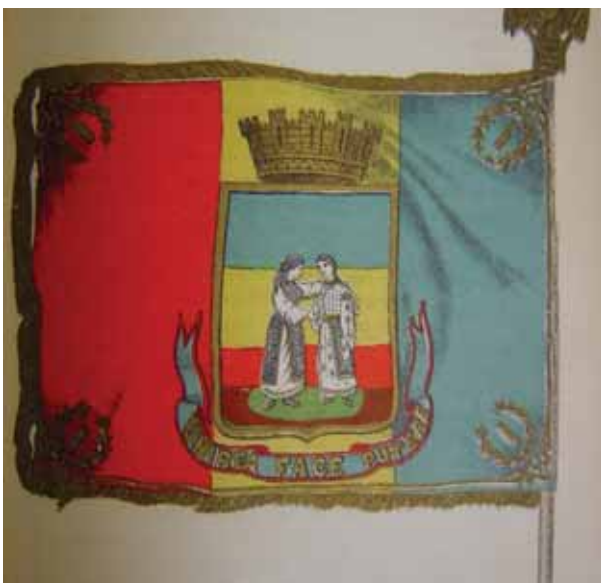
²³ Сличан распоред боја је био и на застави Француске, мада је уместо црне била светлоплава.

- Сл. 14. Застава грчког острва Псаре током Рата за независност, на којој се види парола „Слобода или смрт“, крст и симболи тајног друштва „Филики етерија“



Simaies, стр. 22

- Сл. 15. Румунска застава букурештанске градске гарде за натписом „Снага извире из јединства“ (1867)



🔑 Две женске фигуре представљају две румунске кнежевине, Молдавију и Влашку, које су се 1859. године ујединиле у једну државу.

❓ Шта је био циљ употребе ликовних елемената који директно алудирају на нацију, на застави која је направљена за једну локалну установу?

► **Сл. 16. Застава и грб Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Краљевине Југославије (од 1929)**



🔑 Застава и грб су комбинација симбола три водеће нације у првој Југославији

❓ Која је сврха ове слике?

Димић

III-12. Значај албанске заставе, говор епископа Фан Стилијан Нолија на погребу Фаика Конице (1942)

Дозволите да кажем и неколико речи о албанској застави. Као што знате, ниједна заставица из нашег суседства није старија од век и по, а неке нису старе ни читав век. Наша заставица је стара најмање 500 година, а можда чак и неколико векова више. Она је била заставица Ђерђа Кастриота Скендербега, албанског националног хероја који се 25 година борио против Турака и био последњи хришћански борац који је на Балкану успешно пркосио највећим турским султанима. После Скендербегове смрти, Албанију су напустиле европске силе и она је била осуђена да још четири века грца под тешким турским јармом. За то време је Скендербегова заставица заборављена – нико није знао за њено постојање све док је дан млади научник није у библиотеци нашао Барлецијеву биографију Скендербега, и у њој слику те заставице. Тај научник је био Фаик Коница и та заставица сада прекрива његов ковчег, црвена заставица са црним двоглавим орлом управо је она коју је Коница „поново открио“.

Konitza 2000, стр. 174

🔑 Овај говор је одржан у Сједињеним Државама, за време Другог светског рата, док је Албанија била под италијанском окупацијом. Фан Ноли (1882-1965) је био православни епископ и шест месеци током 1924. албански премијер и регент. Због противљења Ахмеду Зогуу морао је да оде у избеглиштво, настанио се у Сједињеним Државама где је био кључна особа за одржавање комуникације између Албаније и Америке. Објавио је неколико књижевних и историјских радова, као и расправа посвећених верским питањима. Са 63 године (1945) стекао је титулу доктора на Универзитету у Бостону где је одбранио дисертацију о Скендербегу. Иако су се његови односи са Фаиком Коницом (види II-37) погоршали када је Коница постао албански амбасадор у Вашингтону док је Зогу био на власти, Ноли и Зогу су интензивно сарађивали после окупације Албаније 1939. године.

❓ **Анализирај текстове III-11 и III-12. Знаш ли значење заставице твоје земље? Да ли своју заставицу повезујеш с неким посебним догађајем или нечим другим значајним?**

► Сл. 17. Данашње заставе земаља југоисточне Европе чланица УН



Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Хрватска, Кипар, Грчка, Бивша Југословенска Република Македонија, Румунија, Словенија, Србија, Турска, Црна Гора

❓ Покушај да схватиш значење ових застава. Упореди боје и њихов распоред. Упореди ове заставе са заставама осталих европских земаља.

III-13. Химне

А. Грчка химна (1823)

Знам за све вас старе,
Божански васкрсле,
У светлу вам очи заре
Док се мачеви кале.

Из гробова нашег рода
Дух ће ваш да сине право
Кад кликнемо вама – здраво!
Живела, живела слобода!

Дуго сте били
Међу светом што жали
Чекајући глас
Који ће вас позвати

Ах, споро стиже тај дан
Јер никог не беше
Да се у сенци тирана
На тако нешто усуди

А сад, синови, издржите
И узбуђени дах задржите
У бој крените
Тражећ слободу ил смрт

Из предачких гробова
Устаће духови
Јер ми их зовемо:
Живела, живела слобода!

Кapsomenos, стр. 93-94



Стихове грчке *Химне слободи* написао је Дионисије Соломос, један од највећих грчких песника (1798-1857). Ту песму од 158 стихова написао је 1823. године, током грчког рата за независност, а музику је компоновао Николаос Мантацарос. Прве две строфе проглашене су 1864. године за националну химну Грчке, уместо превода химне Баварске, који је до тада био у употреби.

Б. Хрватска химна (1835)

Лијепа наша домовино,
Ој јуначка земљо мила,
Старе славе дједовино,
да би вазда сретна била!
Мила кано си нам славна,
Мила си нам ти једина.
Мила куда си нам равна,
Мила куда си планина!
Теци Драво, Саво теци,
Нит ти Дунав силу губи,
Сиње море свијету реци,
Да свој народ Хрват љуби.
Док му њиве сунце грије,
Док му храшће бура вије,
Док му мртве гробак крије,
Док му живо срце бије!

Za Hrvatsku, стр. 5



Стихове хрватске химне написао је Антун Михановић (1796-1861) и објавио у књижевном часопису *Даница* 1835. године. Михановић је рођен у Загребу, био је официр у војсци Хабзбурговаца и касније дипломата. Музику за стихове је четрдесетих година XIX века написао Јосип Руњанин (1821-1878), такође хабзбуршки официр. Хрвати су ту песму почетком XX века почели да доживљавају као своју химну. У комунистичкој федеративној Југославији је призната као химна тадашње републике Хрватске и у званичним приликама је извођена тек после југословенске химне (*Хеј, Словени*). По Уставу из 1990, *Хрватска домовина*, општепозната као *Лијепа наша (домовино)*, јесте национална химна Републике Хрватске. У првој верзији песме се не помиње „сиње море“ – те две речи су додате деведесетих година прошлог века.

В. Албанска химна (1912)

Под заставом као један
С једном жељом и једним циљем,
Заклетву положисмо
У борбу за спас.
Само рођени издајник
Борбе се страши
Док храбар мученички
Пада и за домовину страда.
Пушке у рукама чврсто држимо
И домовину никоме не дамо.
А ни својих права дати нећемо
И сваког непријатеља истераћемо.
Сам Господ рече
Народи ће нестајати
Али – Албанија ће живети
Јер ми боримо се за њу, само за њу.

www.albanian.com/information/history/index.html



Стихове је написао Алекс Ставре Дренова алијас Асдрени (1872-1947). Дренова је део живота провео у Румунији и умро је у Букурешту. Изворни наслов песме је *Betimi mi flamur (Заклетва застави)*, а први пут је објављена 1912. године у *Liri e Shqipërisë (Слобода за Албанију)*, албанским новинама које су се издавале у Софији. Прве две строфе, са музиком Ђипријана Порумбескуа (1853-1883) проглашене су за албанску химну 1912. године.



Шта знаш о химни своје земље?

► Сл. 18. Историјат државног грба Бугарске од 1741. године до данас



❓ Који елементи су заједнички на свим овим варијантама грба?
Шта је представљено на грбу твоје земље? Одреди симболички значај елемената који чине грб.

► Сл. 19. Српски грб према нацрту Павла Ритера Витезовића (1701)



Давидов, стр. 21

► Сл. 20. Грб Краљевине Србије (осамдесете године XIX века)



Љушић, 2001

🔑 На овом грбу су комбиновани царски (византијски) двоглави орао и штит са четири „С“. Нацрт штита је урадио историчар и политичар Стојан Новаковић.

❓ Упореди ове две слике. Анализирај сличности и разлике. Шта мислиш о њима?

► Сл. 21. Грб Краљевине Црне Горе, 1905.



❓ Зашто је држави потребан грб и шта би грб требало да изрази?
Да ли грб треба сматрати елементом националног идентитета, или пак идентитета државе?

► Сл. 22. Монархија и држава – румунска разгледница са ликом краља Карола I (1866-1914)



❓ Зашто је направљена разгледница са ликом краља? Како је владар на њој приказан? Каква осећања и ставове треба да нам пренесе та разгледница?

III-14. Покушај да се у Грчкој уведе народна ношња (1843)

У интересу привреде и националног поноса, а да би се избегли страни луксуз и исквареност [што је Грчку и довело у ситуацију у којој се данас налази] ваљало би [...] увести народну ношњу: јефтину, прикладну, елегантну, сашивену од материјала који се најчешће употребљавају и да их могу сашити локални кројачи [...] која ће одражавати нашу националност, све нас повезати у национално јединство и помоћи у стварању нације. Грци, који су нација за себе, истовремено и део Европе и део Азије, слављени због својих великих предака, свакако морају имати националну ношњу, национално образовање, националну кухињу [...].

Politis, стр. 124

❓ Покушај да разумеш зашто писац жели да увери људе како је неопходно имати народну ношњу. Да ли се слажеш с његовим тврдњама? Да ли у твојој земљи постоји народна ношња?

► Сл. 23. Српска сељанка у традиционалној ношњи (1865)





Тодић, стр. 132

Табела 3: Државни празници у садашњим државама југоисточне Европе

| Земља | Датум | Догађај |
|---------------------|--------------|-------------------------|
| Албанија | 28. новембар | Дан независности (1912) |
| БРЈ Македонија | 8. септембар | Дан независности (1991) |
| Босна и Херцеговина | 1. март | Дан независности (1992) |
| Бугарска | 3. март | Дан ослобођења (1878) |
| Грчка | 25. март | Дан независности (1821) |
| Кипар | 1. октобар | Дан независности (1960) |
| Румунија | 1. децембар | Дан уједињења (1918) |
| Србија | 15. фебруар | Дан државности (1804) |
| Црна Гора | 13. јул | Дан државности (1878) |
| Словенија | 25. јун | Дан државности (1991) |
| Хрватска | 8. октобар | Дан независности (1991) |
| Турска | 29. октобар | Дан републике (1923) |

www.seeeurope.net; <http://eh.wikipedia.org>

 Државни празници служе за обележавање кључних догађаја у стварању националне државе. Током историје једне државе, а с обзиром на промењене политичке околности, могу се променити и празници, али има и држава, као што је рецимо Албанија, које кроз читаву своју историју славе исте празнике. Дobar пример државе која је мењала своје празнике јесте Румунија, која је у другој половини XIX века и првој половини XX века као своје најважније државне празнике обележавала 24. јануар, дан уједињења Влашке и Молдавије 1859. године, и 10. мај, који је имао троструку симболику: тог дана је крунисан Карол I од Хоенцолерна за кнеза Румуније (1866), затим, проглашена је независност (1877) и краљевина (1881). За националне празнике су проглашени и рођендани краља и краљице. За време комунистичког режима главни национални празник је био 23. август (1944), када је Румунија прекинула савезништво са Силама Осовине и прикључила се Савезницима, а остали празници су били од међународног значаја: Први мај и Седми новембар. После пада комунистичког режима за државни празник је изабран 1. новембар (1918) јер је тог дана, уједињавањем Трансилваније са Краљевином Румунијом, настала Велика Румунија.

 Који догађаји се обележавају у земљама југоисточне Европе? Који се још историјски датуми обележавају у твојој земљи?

Организујте истраживање:

Сазнај нешто више о државним празницима у твојој земљи и о томе како људи разумеју и памте те датуме. То може бити занимљиво. Разговарај о томе са члановима породице или познаницима које одабереш да ти помогну у истраживању. Питај их шта знају о значају државних празника, да ли су некада раније славили нешто друго, како су се државни празници обележавали док су они били млади и како су проводили време током празника.

Покушај и да сазнаш колико су били важни верски и традиционални празници у заједници у којој живиш.

IIIг. Национална митологија

► Сл. 24. Сlikовно представљање нације

А. Слободна Бугарска – литографија Георги Данчова (1879)



? Како је Бугарска овде представљена? Да ли се и у твојој земљи могу наћи сличне слике?

Б. Француске разгледнице на којима су представљене Србија и Црна Гора



❓ Анализирај на који су начин представљене ове земље и њихова национална обележја. Обрати пажњу на то што су представљене женским ликовима.

III-15. Историјски корени македонске нације – Ђорђи Пулевски, *За Македонце* (1879)

За Македонце

Наша отаџбина, Македонцима драга
 Била је краљевина краља Филипа
 И древно царство Александра цара.
 Наш македонски цар, у целом свету познат

Као Александар Велики
 Оставио је своје балканско царство
 Свим словенским брђанима.

[...]

Морамо волети отаџбину,
 И чинити све да је добијемо,
 Јер то је наше старо македонско царство.
 Хајдемо сви заједно

Учинимо све да себе спасемо [...]

И нашу православну македонску браћу.

Будимо као један и боримо се храбро

Као наши преци уз цара Александра.

Нека наше песме чувају успомену на нас.

Нека историја оживи,

А ми ћемо остварити оно што нам је оставила у аманет.

Лепе су успомене на наше старе маке-

донске претке,
Својим делима ми морамо посветити
њихове кости,
И претворити их у златне венце.
Нека се завијори стари македонски барјак
Са светим Ђорђем на једној
И светим Димитријем на другој страни.
Па ћемо се борити испод тих светих знака
[...]

Пулевски, стр. 57-58

Кључно Ђорђи Пулевски (1838-1895), објавио неколико компаративних речника, граматика македонског језика и предлога правописа, кратких историја, генеалогича и збирки народних песама. Био је типични романтичар, желео је да помогне стварању македонске нације повезујући „златно доба“ древне Македоније са данашњим Македонцима који говоре словенским језиком. Иако није био песник, објавио је *Македонску песмарицу* у Софији 1879. године.

? Шта мислиш о циљевима и поруци ове песме? Шта је песник хтео да нам саопшти? Зашто је одлучио да пише у стиховима?

► **Сл. 25. Хероји историје као савремени узор**

А. Леонида, краљ у древној Спарти, поручује Персијанцима да се неће предати: „Μολων Λαβει“ („Дођите и сами узмите“), слика из грчког уџбеника (1901)



Koulouri, стр. 72.

²⁴ Васа Чарапић је један од вођа Првог српског устанка (1804-1813).

? Које вредности и ставове преносе ова слика и пропратни текст? Како је Леонида представљен у односу на друге фигуре са слике? Које он место заузима у простору слике? Зашто?

► **Б. Погибија Васа Чарапића²⁴ приликом освајања београдске тврђаве 1806. – слика Анастаса Јовановића (1817-1899)**



Народни музеј, Београд

? Каква је улога ове слике? Каква осећања и ставове треба да нам пренесе ова слика?

III-16. Сећање др Ризе Нура о утицају народних прича о јунацима

Читао сам их са задовољством и узбуђењем. Што сам више читао, то сам више желео да и сам будем херој. Сада ми је тек јасно да су те књиге говориле о древним херојствима Турака. Штета што то данас више нема никакву вредност. Потребно је поново писати о томе и представити на модернији начин. [...] Колико су важне те књиге? Потпуно сам уверен да 90 одсто образовања које су Турци стицали у току детињства, и које их је подстакло да и сами

постану хероји и освоје толико много, долази управо из таквих књига. Оне приповедају о херојствима Турака од када су примили ислам. Треба то мало прилагодити и поново написати јер може да буде врло корисно за национално образовање.

Nur, стр. 90-91

► **Сл. 26. Символично представљање политичких догађаја**

А. Црногорски устанак – слика Ђуре Јакшића (1832-1878)



Народни музеј, Београд

❓ Постави два питања у вези са овом сликом. Упореди своја питања са питањима других ученика.

❓ Шта мислиш о улози књижевности у јачању националног идентитета? Да ли си читао књижевна дела која су обликовала идеју твог националног идентитета?

► **Б. Уједињена Бугарска – слика Николаја Павловича (1885)**



🔑 Слика представља тренутак уједињења Бугарске и Румелије 1885. године. Бугарска се мајчински односи према новој земљи. У позадини особа која плаче треба да сугерише како су и друге земље желеле да се прикључе Бугарској, али нису могле.

❓ Опиши слику. Погледај одећу. Шта можеш о томе да кажеш? Које су сличности, а које разлике између ове слике и „Слободне Бугарске“? Каква је улога слика са тематиком из историје?

III-17. Румунски закон о очувању успомене на народну хероину Екатерину Теодороију (1921)

Закон о споменику, родној кући и женском институту „Екатарина Теодороију“

Члан 1. – За очување успомене на свету девицу хероину Екатерину Теодороију, која је храбро погинула за своју отаџбину, у граду Таргу-Јиуу биће подигнут споменик као део комеморативног центра у славу „победе на Јиуу“, на којем ће бити уписана имена свих официра који су пали у победоносној бици у долини реке Јиу, а на првом месту ће бити име Девиге потпоручника.

Изградња, одржавање и надзор над спомеником је у надлежности „Друштва за гробове хероја палих у рату“, а под надлежношћу Министарства рата.

Министарство ће путем јавног конкурса одабрати одговарајући пројекат за изградњу споменика.

Члан 2. – Посмртни остаци Девиге ће бити пренети из Мунцелула и сахрањени у подножју споменика. Помен ће се одржавати сваке године на дана када је донесен специјални закон о чувању успомене на хероје.

Осим тога, богослужење за упокојене и литија биће одржавани у Вадени (Горј), родном месту Хероине, на дан победе код реке Јиу, и све школе у земљи ће тада уприличити предавања на ту тему.

Члан 3. – Кућа у селу Вадени, област Горј, у којој је Девига рођена, биће обновљена и трајно сачувана, као и двориште, и обоје ће бити проглашено за место од историјског значаја.

[...] Једна кућа ће бити саграђена за породицу Хероине, у истом месту, која ће на поклон добити шест ари земље, стоку и оруђе неопходно за одржавање скромног сеоског домаћинства.

Одредбе овог закона не искључују породичну пензију која се даје као помоћ породици преминулог брата Хероине. [...]

Члан 6. – Под надзором Председништва Већа, Веће министара ће министарствима расподелити новац прикупљен за споменик, кућу и школу.

„Monitorul...“, стр. 3112

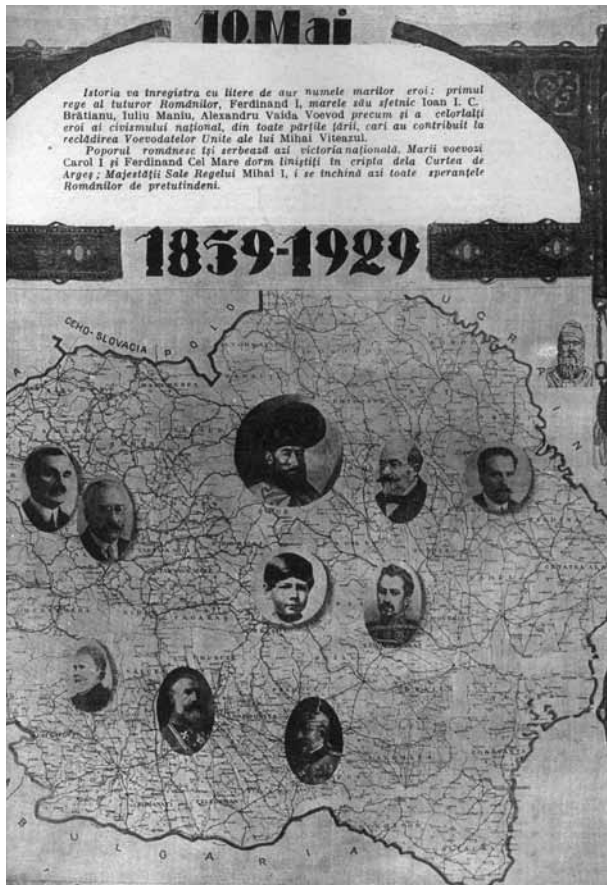


Екатерина Теодороију (право име Тодероију, 1894-1917), ћерка сељака, радила као медицинска сестра 1916. године. Немци су је заробили у бици код Подул Јиуа, али је побегла и наставила да се бори у Валеа Јиуи. Када је од експлозије гранате рањена у обе ноге, од краља Фердинанда I (1914-1927) је добила орден *Virtutea militara* (Војничка врлина) и чин потпоручника. Поново је радила у болници у Јашију, да би се после опет вратила у борбену јединицу и водила батаљон у борби код Марашештија где је у ноћи између 22. и 23. августа 1917. године и погинула.



Шта мислиш, зашто се сматрало важним да се подигне споменик Екатерини Теодороију? Какав је она симбол? Каква се осећања преносе кроз сећање на њу, и коме се она преносе? Шта мислиш, да ли је величање хероја усмерено на сећање само ради њих самих, или је главни циљ у сфери образовања, или чак политике? Наброј три личности које су најистакнутији национални симболи у твојој земљи. Колико је од њих мушкараца, а колико жена и деце? По којим делима су они постали славни?

► Сл. 27. Румунски плакат поводом 70 година од оснивања модерне државе (1929)



► Сл. 28. Хрватска поштанска марка са ликом славног кошаркаша Дражена Петровића (1994)



🔑 На плакату је приказана мапа Велике Румуније, а по њој су раштркане слике истакнутих историјских личности и политичких вођа. У центру је слика младог краља Михаила I. Друге личности су везане или за идеју румунског уједињења (Михаил Храбри, влашки кнез 1593-1601, који је на кратко време ујединио Влашку, Молдавију и Трансилванију; Александар Јоан Куза, изабран за кнеза Молдавије и Влашке 1859; Михаил Когалничеану, премијер за време владавине Кузе), или пак идеју монархије (краљеви Карол I и Фердинанд I). Са стране се виде ликови римског цара Трајана и дачанског краља Дечебала, симбола племенитог порекла Румуна. Датум одштампан на врху плаката, 10. мај, у то време је био национални празник у Румунији зато што је на тај дан Карол I проглашен за кнеза Румуније (1866), а затим, на тај дан је проглашена независност Румуније (1877) и проглашено Румунско Краљевство (1881).

❓ Знаш ли за неке сличне плакате у твојој земљи? Да ли знаш за неке сличне врсте пропагандних плаката? Упореди овај плакат са сликом 16. Каква је сврха таквих материјала?

🔑 После успешне каријере Дражен Петровић је трагично изгубио живот у аутомобилској несрећи 1993. године. Он је био вероватно једини Хрват који је једногласно прихваћен као национални херој модерног доба.


❓ Зашто се спортске звезде понекад сматрају националним херојима? Какву врсту хероизма они представљају? Какав је однос тог хероизма и хероизма у рату и покрету отпора? Зашто је лик Дражена Петровића на поштанској марки?

III-18. Савремени историчар о историји албанског грба (2000)

Национални грб: двоглави црни орао раширених крила на црвеном штиту. Направљен је на основу хералдичког симбола националног хероја Ђерђа Кастриота Скендербега (1405-1468). Први пут се као хералдички симбол појавио на Скендербеговом печату. На печату је двоглави орао раширених крила и шестокрака звезда. Отисак печата је пронађен на документима из

1459. године, када су папа Пиколомини II и Конгрес из Мантове признали симболе Скендербега.

Gjin Varfri, стр. 19

 Зашто историчар тврди да је грб његове националне државе стар и славан? Зашто је то данас значајно? Шта ти мислиш о улози националних симбола?